

Josep Vallès Rovira, un referent per entendre l'art de la transició democràtica

Lúcid, de pensament cabalístic, arrauxat, contundent, irònic, combatent, generós, i coherent en actes i pensament. Aquests són alguns dels adjectius que defineixen el crític d'art Josep Vallès, que ens va deixar el 6 d'octubre del 2020. La seva figura engloba tota una generació de creadors catalans de l'època de la transició democràtica.

Text > **MARIONA SEGURANYES BOLAÑOS**,
historiadora de l'art i doctora en humanitats

Josep Vallès era el setè d'onze germans, la nissaga Vallès Rovira, que es van dedicar a professions liberals i de l'esperit, d'una gran profunditat intel·lectual: Montserrat és monja i resideix a Santiago de Xile; Evarist, pintor; Ramon, advocat; Domnina, mare de família; Jaume, advocat i gestor; Joan, oficial de notaria del pare; Pep, crític d'art; Joaquim, professor de llatí i filosofia, i vivia a Veneçuela; Isidre, historiador de l'art i professor de sociologia a la Universitat de Barcelona; Aniset, monjo benedictí de Poblet, conegut com a *fra Marc*, recentment traspasat, i Carles, editor i galerista d'art. La família de Josep Vallès, que estava instal·lada a Bellpuig (Lleida), es va traslladar a Figueres el 1932, al cap de pocs mesos de néixer ell. A la capital de l'Alt Empordà, Josep Vallès va iniciar els seus estudis al col·legi La Salle, i al llarg de la seva educació va influenciar-lo molt el tarannà religiós i catòlic del seu pare. Entre el 1948 i el 1953 va fer la carrera de dret a Barcelona, on va conèixer tots els pintors del Ciclo de Arte de Hoy, format, entre d'altres, per Lluís Bosch Cruañas, Joaquim Llucià, Amèlia Riera, Francisco Valbuena, Carlos Mensa i Emília Xargay. El desembre de 1953 es va llicenciar en dret, juntament amb el seu amic Narcís Pijoan, que esdevindria també crític d'art.

Maduració interior

La mort del seu pare el juliol de 1956 i un desengany amorós el van empènyer a marxar, el 1957, com a voluntari de la Legió a Ifni. Allà el va sorprendre la guerra entre el Marroc i Espanya. Aquesta experiència bèl·lica el va arrossegat als límits de l'existència humana i a una maduració interior. Acabada la guerra, el juny de 1958, des d'Ifni es va dirigir a les coves d'Altamira; va recórrer més de tres mil

>> Josep Vallès a Washington, el 1964, en el transcurs del seu primer viatge als Estats Units. (Foto: ARXIU JOSEP VALLÈS ROVIRA)

quilòmetres per resseguir el primer rastre de traç artístic. Quan va retornar a Barcelona, va visitar la Sala Gaspar, on va veure per primer cop una tela d'Antoni Tàpies. La seva obra el va impactar i captivar intensament, i va descriure'n les textures com «aquella cosa terrosa, aquella cosa aspra, aquella cosa material, vermellova, dolguda, tràgica». És l'endinsament en un llenguatge experimental que defensarà al llarg de tota la seva trajectòria professional. Les seves primeres crítiques van aparèixer el 1954 a *Vida Parroquial* i *Ampurdán*, i el 1955 a *Canigó*. A Figueres va iniciar una implicació activa en el Patronat de la Catequística, amb el càrrec de secretari a la Junta. Ell era part del nucli intel·lectual i cultural de la capital de l'Alt Empordà, que es reunia al taller del pintor Bartomeu Massot i que tenia inquietuds i les exterioritzava a través de l'art i el teatre. Ens referim, a més de Bartomeu Massot, a Toni Montal, el pintor Evarist Vallès i els comentaristes Vicenç Burgas, Narcís Pijoan, Domènec Moli, Joan Buscató i Manel Costa-Pau, entre d'altres. Va ser d'aquestes confluències d'on va sorgir el grup de teatre Arlequín, dirigit per Toni Montal. Aquesta etapa va finalitzar amb la dimissió de bona part de la Junta del Patronat de la Catequística el 1959, a causa de les pressions de l'església i el règim, que en volien exercir el control. La seva professió d'advocat que treballava per a diversos bufets de notaris de Barcelona li va garantir una llibertat de crítica que va exercir des de diverses publicacions, com *9 País*, *El Noticiero Universal*, *Correo de las Artes*, *Artes* i *Crónica 3*.

Camí del progrés plàstic

Vallès va entrar en el camp de l'art, tal com ell mateix explicava, a través de l'aspecte polític: «En reacció a la cultura conservadora, la pintura acadèmica, vaig arribar a trobar el camí del progrés plàstic». Als anys seixanta i setanta va defensar en diversos articles i conferències l'art no figuratiu, informalista, tant català com empordanès. Entre el 1969 i el 1979 va ser el crític d'art de *Tele/Exprés*, on va fer un seguiment minuciós de l'art català reivindicatiu i innovador, amb un estil literari molt peculiar, sense preposicions ni articles. Fou un dels primers crítics que va parlar a casa nostra del *pop art*, que va conèixer al llarg de dos viatges que va fer als Estats Units el 1964 i el 1965. Vallès va donar veu als creadors d'art innovador, i reivindicatiu, com ara els membres del Ciclo de Arte de Hoy o del 0 Figura, i personalment es va implicar en aquesta línia de treball amb les diverses exposicions de la Muestra de Arte Nuevo (MAN) i el Premi Internacional de Dibuix Joan Miró. Va mantenir una llarga amistat amb el pintor Antoni Tàpies, que va fructificar en diversos articles i en el llibre *Tàpies empremta*, publicat el 1982 en edició de bibliòfil per l'editorial del seu germà, Art 3.

Fruit de la transversalitat del personatge i de la seva rebel·lió és la col·lecció *sui generis* de tapes de vàter, en què va convidar els seus amics artistes a intervenir i que s'inspirava en l'orinador de Marcel Duchamp. Batejada per Camilo José Cela com «Opercula Latrinae», aplega obres d'Elena Paredes, Amèlia Riera, Daniel Argimon, Joaquim

>> D'esquerra a dreta, Bartomeu Massot, Josep Vallès, Olivares, Elena Paredes, Daniel Argimon, Assumpció Raventós i Amèlia Riera. Al centre, a sota, Owe Pellsjo, cap al 1967.

(Foto: ARXIU JOSEP VALLÈS ROVIRA. JOSÉ ADRIÁN.)

Lluçà, Bartomeu Massot, Evarist Vallès, Josep Guinovart i Lluís Bosch, entre d'altres, fins a arribar a un centenar de peces.

Entre els llibres que va publicar, a banda del dedicat a Antoni Tàpies, destaquen *Retalls* (1984), *Dalí delit Empordà (eròtic, esotèric, marxista)* (1987), *Del Tura al mar* (1989) i *Maties Palau Ferré* (1997). El seu darrer llibre editat és un estudi iconogràfic de la catedral de Barcelona des dels ulls de la simbologia de la maçoneria, un altre prisma de la seva personalitat reveladora, que porta per títol *Catedral Santa Creu - Temple Hèrcules*, editat el 2016. És la cloenda d'un trajecte vital en què l'art és l'esperit alliberador que ens permet transcendir l'existència humana mateixa. Tal com afirmava amb contundència, «Jo soc alquimista dialèctic, no pràctic. Intents de transmutació de la pedra bruta». D'aquí ve la seva interpretació de l'univers en clau cabalística i de successions numèriques combinatòries.

L'Institut d'Estudis Empordanesos va editar el 2020 una monografia dedicada a la trajectòria professional de Vallès, titulada *Josep Vallès, entre l'alquímia i l'art*. Vallès va viure'n tot el procés d'elaboració fins a un mes abans que es publicués, quan ens va deixar. El filòsof Arnau Puig el defineix a *Tàpies empremta* com un «lúcid arrauxat. Potser la rauxa és el que el fa lúcid o potser és la lucidesa que el fa arrauxat. No ho sé. Però sí que ha volgut dir moltes coses i les diu servint-se d'un sistema de comunicació que obliga qui l'escolta a llegir-lo atentament amb paciència i pensant cadascuna de les paraules escrites». Llegir Pep Vallès ens permet entendre la complexitat de la creació artística en els anys seixanta i setanta i percebre l'art com un llenguatge sagrat i alhora com una eina de combat per la democràcia i el rebuig del capitalisme.